THOMAS HOBBES'UN GELENEKSEL SİYASET FELSEFESİNE KARŞI ÇIKIŞI

Arş. Gör. Celal YEŞİLÇAYIR*

Özet

Klasik Yunan felsefesinin en önemli sistem filozoflarından Aristoteles, bir yandan doğal eşitsizlik anlayışını savunurken, diğer yandan insanın doğası itibariyle siyasal bir varlık olduğunu (*zoon politikon*) ileri sürer. Onun bu savları düşünce tarihinde genel kabul görmüştür. Lakin Antik Yunan ve Aristoteles'in siyaset felsefesi anlayışı 17. yüzyıl İngiliz filozofu Thomas HOBBES tarafından radikal bir eleştiriye tabi tutulmuştur. Zira HOBBES'a kadar olan felsefe tarihinde Klasik Yunan felsefesinin en önemli ilkelerine böylesine kökten bir karşı duruş sergilenmemiştir. HOBBES, Aristoteles'e ve onun düşüncelerini savunan geleneğe yönelttiği bu eleştirilerinin yanında, devlet yönetimi konusunda da Antik Yunan anlayışından farklı düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Zoon Politikon, Thomas HOBBES, Non-Zoon Politikon.

THOMAS HOBBES'S OPPOSITION TO TRADITIONAL POLITICAL PHILOSOPHY

Abstract

Aristotle, who has been one of the most important system philosophers in the classical Greek philosophy, argues that the man is a political entity (*zoon politikon*) because of its nature and there is a natural inequality. These ideas of him have been always accepted in the history of thoughts. However, the political philosophy ideas of antic Greek and Aristoteles have been subjected to a radical criticism by the 17th century British philosopher Thomas HOBBES. Then, in the history of philosophy such a radical stance against to the most important principles of classical Greek philosophy has not been displayed until Hobbes. In addition to the criticisms against to the Aristotle and the followers of him, HOBBES thinks different from antic Greek mentality about governance of the state.

Key Words: Aristotle, Zoon Politikon, Thomas HOBBES, Non-Zoon Politikon.

GİRİŞ

Orta Çağda, Batı'da kurulmaya çalışılan Hristiyan birliği, Yeni Çağ ile birlikte çözülmeye yüz tutunca, ülkelerin yönetimi ile ilgili yeni siyasi teoriler ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu yeni siyasi teoriler arasında *politik güç* kavramı da birçok düşünür tarafından sağlıklı bir ülke yönetimi için tercih edilmektedir. Bu teoriyi savunan düşünürlerden biri olan İngiliz filozof Thomas HOBBES (1588-1679), Antik Yunan kökenli siyaset felsefesi geleneğinin aksine farklı bir siyaset felsefesi anlayışı benimsemekteydi. HOBBES, Fransa'da sürgünde iken tasarladığı siyaset felsefesi ile

* Almanya Kassel Üniversitesi Faculty of Humanities Felsefe Bölümü, celalyesilcayir@web.de

ilgili temel düşüncelerini, 1651'de ana eseri *Leviathan*'da yayımlamış ve bu eserin rasyonalist içeriği sebebiyle Katolik Kilisesi tarafından ateistlikle suçlanmıştır.

HOBBES'un amacı, insan doğasına dayanarak, onun hukuk ve siyaset teorisini geliştirmektir, nitekim onun insan ve toplum anlayışı geleneksel Antik Yunan felsefesinden farklıdır. HOBBES, insanların tabi bir içgüdüyle birlikte yaşamak istediğini savunan klasik *zoon politikon* felsefesinden farklı düşünmektedir. Ona göre insan, doğası itibariyle bencil, güvensiz ve korkak bir varlıktır, bu nedenle meşhur "İnsan insanın kurdudur (homo homini lupus)." sözünü ortaya atmıştır. Dolayısıyla devletin düzeni için insanların bu negatif doğal içgüdülerini kontrol altına alacak *politik güç* önemlidir. HOBBES'un bu düşüncelerini oluşturmasında şüphesiz o sıralar ülkesinde yaşanan politik gelişmelerin ve iç savaşın da etkisi olmuştur. Çünkü HOBBES, güce dayalı egemen bir devlet yönetimini savunmaktadır ve böyle bir yönetim anlayışının iç savaşları da sona erdireceğini düşünmektedir. Bunun yanında HOBBES, siyaset felsefesine *sözleşme kuramı*nı kazandırarak, kendinden sonraki Yeni Çağ düşünce sistemlerini de etkilemiştir.

HOBBES, insan doğasının güvensiz ve korkak olmasını doğal eşitlik yasasına dayandırarak, doğal eşitsizliği savunan Aristoteles ve birçok antik filozoftan farklı bir anlayışı felsefeye kazandırmıştır. HOBBES'un insan antropolojisi konusunda ileri sürdüğü düşünceleri, onun devlet teorisini oluşturmasında önemli rol oynamıştır ve düşünür, devlet yönetimi hususunda da Antik Yunan düşüncesinden ayrılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, HOBBES'un geleneksel siyaset felsefesine karşı takındığı muhalif tarzı okuyucuya sunmaktır. HOBBES'un muhalif olduğu söz konusu geleneksel anlayış, temelde Aristoteles'in siyaset felsefesine dayanmaktadır. Bu nedenle Aristoteles'in *Politika* adlı eserinden yapılan alıntılarla HOBBES'un *Leviathan* ve *De Cive*'deki temel düşünceleri çalışma içinde karşılaştırılmaktadır.

I. ARİSTOTELES'İN "ZOON POLİTİKON" FELSEFESİ

Klasik Yunan-Roma felsefesine ve onun müdavim temsilcileri olan Sokrates, Platon, Aristoteles, CICERO, SENECA ve TACITUS'a göre; "İnsan kendi doğası gereği siyasal bir varlıktır (Anthropos zoon politikon physei estin)." Platon gibi, Aristoteles için de insan, her şeyden önce, sosyal bir varlıktır; kendi deyişiyle: Bir *zoon politikon*dur (ζῷον πολιτικόν) (Strauss 1956: 173; Jörke 2005: 22). *Zoon politikon*, Aristoteles'in siyaset felsefesinin temel kavramıdır ve insanın toplumsal bir varlık olduğunu ifade eder. Bu terim, Batı felsefesinin kullandığı temel kavramlardan biridir. Bu düşünce, insanın doğası gereği toplumsal bir varlık olduğunu iddia eder. Aristoteles

Politika adlı eserinde söz konusu iddiaya ilişkin argümanlar ileri sürer. Bunlardan biri ise *aile ve üreme* olayıdır ve bununla ilgili Aristoteles, *Politika*'nın girişinde tam olarak şu ifadeye yer verir: "İlkin, öteki eşi olmadan etkinlikten yoksun kalacak şeyler çift çift birleştirilmelidir. Örneğin, üreme için erkekle dişinin birliği zorunludur, çünkü öteki etkisiz kalır. Bu düşünülerek yapılmış bir seçme değildir; doğanın hayvanlara da bitkilere de verdiği, kendi benzerlerini çoğaltma isteğinden ileri gelmektedir." (Aristoteles 2005: 7-8).

Aristoteles'in *zoon politikon* teorisi esas itibariyle insanın toplumsal bir varlık olduğu iddiasından çok, insanın toplumsal hayatın dışında hayatına devam etmesinin mümkün olamayacağı tezidir. Bu yüzden Aristoteles, toplumsal hayatın belli bir yasaya göre düzenlenmiş olması gerektiğini savunur. Nitekim Antik-Yunan *polis*lerinde bu yasalar bir hiyerarşi haline gelmiştir. Eğer toplumlar iyiyi amaç edinerek ortaya çıktılarsa, bu birlikte yaşama biçimini Aristoteles *devlet* olarak nitelendirir: "İyi diyorum, çünkü gerçekten, bütün insanlar eylemlerinde iyi saydıkları şeyi amaçladıklarına göre, toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayanı da, *en yüksek iyi*yi amaç edinecektir. Bu bizim devlet dediğimiz topluluktur ve o topluluk türüne de siyasal diyoruz…" (Aristoteles 2005: 7).

İnsan doğası gereği kendini sadece bir devlet (*polis*) içinde gerçekleştirebilir ve insanın belli bir toplumda yaşamak istemesi ve bunu gerçekleştirmesi doğal bir durumdur. Çünkü insanın özü itibariyle *zoon politikon* olması, onu belli bir politik düzen içinde yaşamaya ve aslında kendi doğasını aramaya iter; "Bundan dolayı, şehir-devleti doğal bir topluluk biçimidir. Bu birlik ötekilerin amacıdır ve bunun doğasının kendisi bir amaçtır; çünkü biz herhangi bir şeyin yetkinleşme sürecinin tamamlanmış ürününe o şeyin doğası deriz-insan, ev, aile, her şey o olmayı (kendi doğasına erişmeyi) amaçlar." (Aristoteles 2005: 9).

Bir şeyin doğasından kasıt, aslında o şeyin son halidir. Söz konusu son hale giden yolu da Aristoteles yine doğa olarak tanımlar. Ayrıca Aristoteles'e göre insan, hayatta sadece yaşamak istemez, aynı zamanda iyi de yaşamak ister. Burada *iyi yaşamak* demek, aslında Antik dönemdeki Yunanistan *polis*lerinin ulaşmak istedikleri *en yüksek iyi* anlamına da gelmektedir (Aristoteles 2005: 10). Aristoteles'e göre insanın *zoon politikon,* yani devlet kuran ve bu devletin içinde yaşayan bir varlık olmasının, onun dile ve mantığa sahip bir canlı türü olmasıyla doğrudan ilişkisi vardır. İnsan bu özelliğiyle diğer canlı türlerinden de ayrılır. İşte bu ayrımı yapabilme yetisi, devletin temelini ve ana prensibini teşkil eder. Aristoteles'e göre konuşmak, ses çıkarmaktan

oldukça ayrı bir özelliktir, dil ve mantık yoluyla insanlar duygularını, yararlı ve zararlı olanı, doğru ve yanlışı birbirleriyle paylaşırlar. Bu iletişim sayesinde ortak görüşlerini paylaşarak aile ve devleti meydana getirirler (Aristoteles 2005: 9-10).

Aristoteles'in *zoon politikon* anlayışı, kendinden sonra, geç Antik dönemden itibaren, Orta Çağ, Yeni Çağ ve modern felsefeyi etkileyen ve üzerinde sürekli tartışılan, sadece felsefenin değil, antropoloji, siyaset bilimi ve sosyolojinin konusu olagelmiş bir düşüncedir (Llanque 2008: 41).

II. HOBBES'UN "NON-ZOON POLİTİKON" FELSEFESİ

Ünlü *Leviathan*[1] filozofu Thomas HOBBES, Aristoteles'ten kendi dönemine kadar geçen uzun zaman dilimi içinde sürekli kabul gören bu klasik düşünceye ve insan anlayışına *(zoon politikon)* karşı çıkar (Jörke 2005: 23). Bununla birlikte HOBBES, Antik Çağdaki Epikuros felsefesine benzeyen bir antropoloji geliştirir. Epikurosçulara göre insan, doğası itibariyle bir *non-zoon politikon* varlıktır, yani toplumsal bir varlık değildir. HOBBES'a göre insanlar, hayvanlar gibi doğal bir dürtüyle sosyalleşmezler ve kesinlikle kendiliğinden bir içgüdüyle toplum ya da devlet kurmazlar. HOBBES'un Aristoteles'e karşı geliştirdiği temel savlardan biri de bu noktadadır, yani toplumun ortaya çıkışıyla ilgilidir. Aristoteles'e göre toplum (veya *polis*), hayvan ya da insan gibi doğal bir varlıktır. HOBBES, Aristoteles'e karşıtlığını bu noktada da sürdürerek toplumun başlıbaşına sanatın (başka bir deyişle insanın kendi yaratısının) bir ürünü olduğunu iddia eder (Keyt 1991: 118).

HOBBES *De Cive*'de, toplumsal ilişkiler üzerine yazı yazan geçmişteki yazarların birçoğunu eleştirir, zira bu yazarlar *zoon politikon* anlayışını ispatlamaya çalışarak tarihi hatalara düşmüşlerdir. Çünkü bu yazarlar, insanlar arası barışın korunması için *zoon politikon* temelinde ve üzerinde fazla düşünmeden bir sivil öğreti inşa etmeye çalışırlar. İnsan doğasını gerçeküstü gören bu çaba fazla rağbet görmesine rağmen boşunadır, çünkü insanların bir siyasal yapı içinde güvenle yaşamaları belli sözleşmelere ve koşullara bağlıdır (Hobbes 2007: 22). Devletin doğanın bir ürünü olduğunu iddia eden düşünürlerin aksine HOBBES, devletin insanlar arasında yapılan sözleşmeyle ortaya çıktığına inanır (Furtun 2005: 30). Aslında HOBBES, insanın toplumsal bir hayat sürdürmeye meyilli bir varlık (*animal sociale*) olduğu tezine karşı bir tavır sergilemez,

[1] Thomas HOBBES'un başyapıtı kabul edilen *Leviathan* (*Leviathan or the Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil, 1651*) özellikle, bir *din ve dünya devlet*inin oluşturulmasında bireyler arası toplumsal sözleşmeye verdiği önem ve ahlak kurallarını tamamen laik ve doğal bir temele oturtuşuyla dikkat çeker. Daha fazla bilgi için bkz. HOBBES Thomas, (1993), *Leviathan*, (Çev.) Semih LİM, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ancak HOBBES'un itirazı insanların tabi bir istemle toplumu oluşturdukları savınadır. HOBBES'a göre insanlar aslında çıkar, fayda, şan ve şöhret için biraraya gelirler. Dostluk ve arkadaşlık asıl amaç değildir. HOBBES, insanların birbirlerini seviyor gibi görünmelerinin aldatıcı bir tutum olduğunu iddia ederek; ünlü, "İnsan insanın kurdudur (*homo homini lupus*)." tezini ortaya atar. Zira HOBBES'a göre insan, kendi isteklerini gerçekleştirmek için diğer insanlarla diyalog kurar. Herkes, kendi isteğini gerçekleştirmek isteyince de insanlar arasında kavga, düşmanlık ve savaşla sonuçlanan rekabet durumu ortaya çıkar (Höffe 2010: 124). Eğer öyle olmasaydı insanlar herkesi eşit derecede sever ve yararlı insanların arkadaşlığını tercih etmezlerdi. Dostluktan ve arkadaşlıktan çok, karşılıklı korku ve faydaya dayalı bir tür sosyal birliktelik oluşur: "Öyleyse doğa gereği, biz onların arkadaşlığının değil, ama onlardan gelecek şan ve yararın (*commodum*) peşindeyiz. Bu asıl olarak peşinden koştuğumuz şeydir, arkadaşlar ikincildir." (Hobbes 2007: 22).

Ayrıca korku duygusu da insanları biraraya getiren ve onların toplumsallaşmasına neden olan önemli bir unsurdur. Eğer insanlarda korku hissi olmasaydı insanlar toplumsallaşma yerine sürekli birbirlerini emir ve boyunduruk altına almak isterlerdi, nitekim büyük ve köklü toplumların kökeninde karşılıklı sevgi değil, insanların birbirine karşı duyduğu korku olgusu vardır (Hobbes 2007: 24). HOBBES'a göre insanların birarada yaşaması anlamına gelen *Toplumsal Hayat* (*status civilis*) düşüncesi, biyolojik ve kültürel zorunluluktan ortaya çıkmaktadır. Bu mentaliteyi vatandaşlarına öğretmek isteyen devletlerin eğitim sistemine önem vermeleri gerekir. Karşılıklı hakların ve sınırların tanınması anlamına gelen *Vatandaşlık Bilgisi,* ancak devletin kendi kurumlarında insanlarını eğitmesiyle mümkün olabilir. Zira HOBBES insanın doğası gereği başkalarının arkadaşlığını aradığını inkar etmez, çünkü bir insanın ebedi bir yalnızlığa tahammül etmesi çok zordur. Dolayısıyla *zoon politikon* ifadesi HOBBES'a göre tabi bir içgüdü değil, aksine toplumsal bir aşılama (yetiştirme) sürecidir (Hobbes 2007: 22).

HOBBES, temel olarak insan hayatının devam etmesi bakımından toplumların ve devletlerin ortaya çıkmasına kesinlikle itiraz etmiyor; onun karşı geldiği nokta devletin meydana gelmesinin doğal bir eğilimle olduğu konusudur. HOBBES, hatta insanın toplum için uygun doğduğunu da söyler. Ancak insanların topluma katılmasını sağlayacak sağlam bir inanca ve sözleşmeye ihtiyaç duyulur, çünkü çocuklar ve eğitimsizler, toplumun getireceği faydalardan habersizdir. Bundan dolayı topluma katılış ve uyum sağlama süreci HOBBES için Aristoteles'teki gibi tabi bir içgüdüyle değil de eğitmek suretiyle mümkündür (Hobbes 2007: 22).

III. DOĞAL EŞİTLİK SORUNU

Aristoteles felsefesine dayanan klasik insan anlayışına göre, *insanlar doğuştan eşit değildir*, çünkü Aristoteles'in iddiasına göre insanlar, toplumda belli sosyal tabakalar halinde yaşarlar, işte bu eşitsizliği aslında insanlar doğuştan getirirler. Toplumsal hiyerarşiyi meydana getiren anlayış ise yine insanların doğup büyüdüğü ailedir. Böylesine hiyerarşik bir sistem, sosyal tabakalar içinde yer değiştirmeyi ve yükselmeyi imkansız hale getirmiştir. Bunu kısaca şu şekilde ifade edersek; Aristoteles'e göre insanlar ya efendi ya da köle olarak doğarlar: "Bizi, erdemde üstün olan yönetecek ve efendi (egemen) olacaktır. (…) Bazı kimseler her yerde köledir, bazı kimseler ise hiçbir yerde köle değildir. Aynı şey soylu doğmuş olanlar için de doğrudur (…) Yine bu nedenle, efendiyle köle doğandan bu ilişkiye uygun kılınmış olunca aralarında karşılıklı bir sevgi duygusunun bulunması faydalıdır" (Aristoteles 2005: 15-16).

Geleneksel Antik Yunan *polis*lerinde, kadınlar, çocuklar, köleler ve ekonomik bağımlılar eşit ve özgür değildirler. İşte söz konusu bu eşitsizlik prensibi, Aristoteles'in *Politika* adlı eserinde politik düzenin de temelini oluşturmaktadır. Aristoteles, ayrıca kendilerini devlet işlerine ve felsefeye adayan soyluların, kendi işlerini yaptırmak için köle (bakıcı) tutma haklarının olduğunu savunur: "Dolayısıyla, durumları elverişli olan efendiler, bu görevi üstlenecek bir bakıcı tutarak kendilerini devlet işlerine ya da felsefeye verirler" (Aristoteles 2005: 17). Böyle bir sistemde, bireysel özgürlük ve rekabet için pek bir alan kalmamaktadır. Çünkü doğal eşitsizlik yasası gereği kimin ne kadar güce ve hakka sahip olacağı önceden belirlenmiştir.

HOBBES, klasik *zoon politikon* anlayışa yönelttiği itirazın yanında doğal eşitlik konusunda da Aristoteles'ten ve klasik siyaset felsefesinden farklı düşünmektedir. Klasik siyaset felsefesi insanın doğası itibariyle eşit olmadığını söylerken, HOBBES, *Leviathan*'ın 13. bölümünde insanın doğası itibariyle eşit olduğunu ve doğanın insanı bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından eşit yaratmadığını iddia edenlerin, insanla ilgili her şeyi göz önüne alarak düşünmediklerini vurgular: "İki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bununmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Çünkü bedensel güç bakımından, en zayıf olan kişi, ya gizli bir düzenle ya da kendisi ile aynı tehlike altında olan başkalarıyla birleşerek, en güçlü kişiyi öldürmeye yetecek kadar güçlüdür." (Hobbes 1993: 92).

HOBBES'un *insanlar doğuştan eşittir* tezi, klasik anlayışa da ciddi bir karşı duruş sergilemektedir. Bu duruşuyla HOBBES, bu konuya daha canlı ve dinamik bir bakış açısı getirmektedir. HOBBES'un önerdiği insan ve toplum modeliyle birlikte herkes eşit

hakka sahip olabilmektedir. Bununla birlikte Hobbes'un siyaset felsefesi yeni bir boyut kazanmaktadır. Çünkü herkesin eşit olduğu bir toplumda insanların istekleri ve yetenekleri de aynıdır. İsteklerin aynı olması ve aynı anda aynı şeylere sahip olma isteği, insanlar arasında çelişkileri ve kavgaları da beraberinde getirir. HOBBES *Leviathan*'ın 13. bölümünde şu ifadelere yer verir: "Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar" (Hobbes 1993: 93).

HOBBES burada, insanların doğuştan eşit olması nedeniyle toplumsal hayatta aynı istek ve arzulara sahip olmalarının kavga ve kaosa neden olduğunu iddia ediyor. Aslında burda HOBBES'un üzerinde durduğu eşitlik prensibi, politik anlamda bir eşitlik değil, aksine *Doğal Durum*daki[2] eşitliktir. Söz konusu eşitlik güvensizliğe yol açar, çünkü yetenekleri eşit olan insanlar, amaçlara erişme hususunda da eşittirler. Dolayısıyla iki kişi aynı anda bir şeyi arzu ederse, aralarında kavga çıkar ve birbirlerine düşman olurlar, bu yüzden insanlar, amaçları uğruna birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya eğilimlidirler (Hobbes 1993: 93).

HOBBES, insanlar arasındaki bu rekabet ve kavganın bir *iç savaş*a dönüşeceğini belirtir. Söz konusu *doğuştan eşitlik* anlayışı doğal olarak güvensizliğe neden olmaktadır. Bu güvensizlik anlayışı, insanlar arası ilişkilerde sürekli bir tehlikenin varlığının da göstergesidir. Çünkü insan, doğası itibariyle eşit ve güvensiz bir yapıya sahiptir ve bu da savaşın asıl nedenidir. HOBBES'a göre insanlar arasındaki korku doğal eşitlikle alakalıdır. Doğası itibariyle bütün insanlar eşit güce sahip oldukları için, herkesin herkesi aynı ölçüde öldürme gücü vardır. İşte bu doğal eşitlik durumu, insandaki güvensizliğin ve korkunun ana nedenidir (Hobbes 2007: 79). Dolayısıyla HOBBES *doğal eşitlik* ilkesine dayanarak, *doğal durum*da (*status naturalis*) potansiyel olarak herkesin herkesi öldürmeye müsait olduğunu söyler. Bu da herkesin herkes için olası bir tehlike olduğu anlamına geliyor.

HOBBES'a göre insanların içinde bulunduğu toplum öncesi *doğal durum*da (*status naturalis*) doğa tarafından verilmiş bir eşitlik vardır. Bu doğal eşitlik ilkesine göre bireysel anlamda hak ve hukuktan bahsetmek mümkün değildir; herkesin her şey üzerinde hakkı vardır. Bu dönemde insan davranışlarının tek ölçüsü faydaya (*utilitas*)

[2] *Doğal Durum* (Status Naturalis), Hobbes felsefesinde toplumun politik sisteme geçmeden önceki halidir, Hobbes *Doğal Durum*'u *Savaş Durum*'u olarak da nitelendirmektedir.

dayanır. *Doğal durum*da (*status naturalis*) devletin otoritesi ya da kanunu yoktur. Kanunların ve normların olmadığı böylesine bir toplum şekli kesinlikle barışçıl değildir ve insan hayatı sürekli risk altındadır. HOBBES'a göre böyle bir hayat insanlara mutluluk ve neşe yerine tam anlamıyla azap ve sıkıntı verir. Çünkü gücün (otorite) ve korkunun olmadığı yerde insan başına buyruk davranır. Dolayısıyla HOBBES insanın doğuştan getirdiği eşitliğin ona mutluluk yerine mutsuzluk sağladığını savunur. Yine ona göre, insanları mutlu kılmak için genel bir güce ihtiyaç vardır; bu mutlak güç de *devlet*tir (*Leviathan*). Devletin ortaya çıkış nedeni, insanların güvenlik içerisinde yaşama gereksinimi duymalarıdır ve insanın hayatını devam ettirebilmesi için özgürlüğünden vazgeçmesi gayet doğaldır.

IV. HOBBES'UN DEVLET TEORİSİ

Genel olarak kaynaklar, klasik demokrasi ya da Atina demokrasisi adı verilen doğrudan demokrasinin MÖ. 500'lerde Yunanistan'da doğduğunu belirtirler. Ancak bu demokrasi şeklinde günümüzdeki anlayıştan farklı olarak, kadınlar, esirler ve yabancıların yönetime katılma hakkı yoktur. Bu kısıtlamalara rağmen dünyada bilinen ilk doğrudan demokrasi özelliğine sahiptir. Çünkü bu sistemde yasalar, seçilen temsilciler tarafından değil, doğrudan vatandaşlar tarafından oylanmaktadır (Biedermann 2006: 22-23). Antik Yunan'ın önemli sistem filozofları Platon ve Aristoteles ise devlet yönetimi konusunda farklı düşünceler ileri sürmüşlerdir. Platon'un ünlü "Ya filozoflar yönetici ya da yöneticiler filozof olmalı." sözü, onun politik güçle erdemin birlikte olduğu bir devlet yönetimi anlayışını benimsediğinin göstergesidir (Platon 1961: 213). Bu bağlamda, Platon'un seçkinlerin yönetimini savunduğu için *Aristokrat* bir devlet teorisini tercih ettiği söylenebilir. Her ne kadar Platon, *Politeia*'da (*Devlet*) aristokrasiyi savunsa da, *Nomoi* isimli eserinde monarşi ve demokrasi karışımı bir yönetim anlayışından söz etmektedir. Aristoteles ise demokrasiyi benimsemez, ancak bunun yanında belirli bir yönetim anlayışını da savunmaz. Ona göre devletin formu ya da başta kaç kişinin bulunduğu önemli değildir. Aristoteles'e göre insanların toplum içindeki temel amacı iyi yaşamaktır ve o, iyi yaşamak anlayışıyla devlet kuramı arasında bir bağlantı kurar. Eğer bir hükümet şekli toplumun genelinin erdemli ve iyi yaşamasını amaçlıyorsa Aristoteles bunu doğru bir yönetim şekli olarak nitelendirir (Aristoteles 2005: 72-77).

Antik Yunan'ın *zoon politikon* ve *doğal eşitsizlik* gibi düşünce geleneklerine ciddi eleştiriler getiren HOBBES, devletin yönetim şekli konusunda da Antik Yunan'ı ve bu geleneği eleştirir ve farklı bir devlet teorisi ileri sürer. HOBBES'a göre insanların *doğal durum*dan (status naturalis) *toplumsal durum*a (status civilis) geçmesi toplumsal bir

sözleşme neticesinde gerçekleşir.[3] Devlet anlayışı bu sözleşmeyle birlikte ortaya çıkar, bu yeni düzende artık otorite ve düzen söz konusudur. Çünkü toplumun düzeni için insanların negatif doğal içgüdülerini kontrol altına alacak *politik güç* önemlidir. Bu politik güç, o toplumda yaşayan bireylerin iradelerini tek bir iradede toplayarak gerçekleştirebilir. Bu yeni genel irade, bütün bu tek tek güçlerin toplamını oluşturarak onların adına bütün kararları vermeye muktedir olacaktır (Hobbes 1993: 130).

HOBBES devletin oluşum safhasında, demokrasiye, bireysel iradelerin genel bir iradede toplanmasını savunarak, yer vermesine rağmen esas itibariyle demokrasinin zayıflığını ve egemenliği sürdürmedeki yetersizliğini savunmaktadır. Ancak böyle bir durumda devlet henüz ortaya çıkmış değildir, çünkü insanlar, güruh halinde yaşamaktadırlar (İspir 2003: 145). Devletle birebir özdeş olan genel gücü HOBBES, Ejderha (*Leviathan*) ya da *ölümlü tanrı* olarak da nitelendirmektedir (Hobbes 1993:130). HOBBES'a göre, bir toplum içinde adalet ve güvenlik, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın sağlanamaz. HOBBES'un deyimiyle "Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez." (Hobbes 1993: 127). HOBBES genel gücü taşıyan kişiyi *egemen* olarak nitelendirir ve egemen güç olmaksızın devletin bekası tehlikededir (Hobbes 1993: 130). HOBBES, *Leviathan*'ın 19. ve 29. bölümlerinde demokrasiyle ilgili düşüncelerini dile getirir ve demokratik yönetim şekillerinin iyi bir ülke yönetimi için yetersiz ve tehlikelerle dolu olduğunu ifade eder. Ona göre egemen güçten vazgeçilemez ve böyle bir yönetim şekli *Monarşi*dir (Hobbes 1993: 139). HOBBES, *Leviathan*'ın 19. bölümünde monarşiyi tiranlık olarak nitelendirenlerin ise kötüleyici bir tanım yaptıklarını vurgular (Hobbes 1993:139). 29. bölümde ise monarşiye tiranlık diyen demokratların güçlü bir şekilde yönetilmekten korktukları için bu yaftayı yapıştırdıklarını iddia eder (Hobbes 1993: 138). Hobbes, demokrasi ile ilgili eleştirilerini *De Cive*'de de sürdürür: "Zira bu kelime [Demokrasi] hiçbir hükümetin, eş deyişle devletin, olmadığı anlamına gelmektedir." (Hobbes 2007: 108). Ayrıca HOBBES, bu eserin 7. bölümünde Antik Çağ yazarlarından demokrasiyi halkın yönetimi olarak görenlerin yanında, demokratik yönetim şekillerini *anarşi* ve *kargaşa* olarak da sıfatlandıranların olduğunu ifade eder. Dolayısıyla *anarşi* tüm devlet biçimlerine terstir.

HOBBES, iktidar gücünün farklı kişilere yayılarak bölüneceğinden ve bunun kargaşayı doğurma olasılığının yüksek olacağından dolayı *Aristokrasi*yi de eleştirir (Hobbes 1993: 139). Ayrıca HOBBES, *De Cive*'de *Aristokrasi* ile *Demokrasi* arasında benzerlikler

[3] *Toplumsal sözleşme* kavramı Yeni Çağda felsefeye girmiş bir kavramdır. HOBBES'tan sonra John LOCKE, Jean Jacques ROUSSEAU ve Immanuel KANT da bu gelenek içinde yer alırlar.

olduğunu idda eder: "*Aristokrasi* veya *asiller konseyi*nin kökeninin *Demokrasi*den yapılan bir halk transferidir (…) Bir *Aristokrasi*de, *asiller konseyi*, bir *Demokrasi*deki halk gibi, tüm yükümlülüklerden azadedir." (Hobbes 2007: 112).

Dolayısıyla HOBBES, *Demokrasi* ve *Aristokrasi* gibi yönetim biçimlerinin esas itibariyle özlerinde düzensizliği, anarşiyi ve kaosu içerdiklerini iddia eder. Ancak halk, yönetim konusunda yetkisini tek bir kişiye (monark) devrederse, halkın iradesi tek bir kişi ve egemen güç haline gelir ve böylelikle kargaşayı ortadan kaldırır (Hobbes 2007: 113).

Özetle HOBBES, geleneksel yönetim şekilleri olan *Demokrasi* ve *Aristokrasi*nin bazıları tarafından fazla yüceltildiğini iddia ediyor, çünkü bu devlet kuramları esas itibariyle özünde karmaşa ve kaosu barındırmaktadır (Furtun 1995: 27). HOBBES'un demokrasi ve aristokrasiyi eleştirip, monarşiyi tercih etmesinin önemli nedenlerinden biri de yaşadığı dönemle ilgilidir, çünkü o dönemler İngiltere'de iç savaş ve kargaşa hakimdir**.** HOBBES *genel güce* sahip bir *monark*ın (*Leviathan*) bu kaos ortamından ülkeyi kurtaracağına ve ortaya çıkabilecek yeni iç karışıklıkları elindeki büyük yetkiyle önleyeceğine inanıyordu.

SONUÇ

Aristoteles'in *zoon politikon* düşüncesi, insanın toplumsal hayata uygun doğal bir içgüdüye sahip olduğunu savunuyordu, bu düşünce antik zamandan Yeni Çağa kadar felsefede kabul gören temel savlardan biridir. Söz konusu klasik siyasi anlayışa Thomas HOBBES'un getirdiği eleştiri, siyaset felsefesi bakımından önemli kilometre taşlarından biridir. HOBBES'un *zoon politikon*a karşı gelmesinin temel nedeni, insanların doğal bir içgüdüyle değil de, karşılıklı olarak kendilerini güvende hissedebilmek için birlikte yaşamak isteyecekleri tezidir.

Bunun yanında Aristoteles'e göre insanlar, doğuştan eşit olmayan belli sınıflara göre toplumu oluştururlar. Bu doğal eşitsizlik anlayışına karşın HOBBES, insanlara önceden verilmiş bir toplumsal sınıflandırmanın olamayacağını savunarak doğal eşitlik tezini savunur. HOBBES'a göre insanlar, doğuştan eşittir ve bununla beraber toplumsal hayatta aynı istek ve arzulara sahip olmaları kavga ve kaosa neden olur.

Klasik Antik Yunan'ın temel düşünce geleneklerine bu denli ciddi eleştiriler getiren HOBBES, devletin yönetim şekli konusunda da Klasik Yunan'ın devlet teorilerinden farklı düşünmektedir. HOBBES'a göre demokratik ve aristokratik yönetim şekli, aslında temel olarak anarşi ve kaosu özünde barındırır. Bu yüzden HOBBES, iyi bir yönetim

şeklinin yolunun *Monarşi*den geçtiğine inanır, zira onun bu tercihinde yaşadığı dönemin tarihi ve sosyolojik şartları önemli bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

Aristoteles, (2005), **Politika,** (Çev. Mete TUNÇAY), İstanbul: Remzi Kitabevi.

BIEDERMANN Horst, (2006), **Junge Menschen an der Schwelle politischer Mündigkeit,** Münster: Waxmann Verlag.

HOBBES Thomas, (1993), **Leviathan,** (Çev. Semih LİM), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HOBBES Thomas, (2007), **De Cive, Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri**, (Çev. Deniz ZARAKOLU), İstanbul: Belge Yayınları.

Platon, (1961), **Politeia**, deutsche Übersetzung von Otto Apelt. Hamburg: Meiner Verlag.

FURTUN Ayşen, (2005), **Thomas Hobbes ve Doğa Kanunları**, İstanbul: Asil Yayınları.

HÖFFE Ottfried, (2010), **Thomas Hobbes**, München: Verlag C.H. Beck.

İSPİR Naci, (2003), "Thomas Hobbes ve Demokrasi", **Felsefe Dünyası**, S. 38/2, s. 141-148.

KEYT David, (1991), **Three Basic Theorems in Aristotle's Politics**, (Revision of original published 1987.), in: A Companion to Aristotle's Politics. Edited by David Keyt and Fred D. Miller, s. 118-141. Oxford: Blackwell.

STRAUSS Leo, (1956), **Naturrecht und Geschichte**, Stutgart: K.F. Koehler Verlag.

JÖRKE Dirk, (2005), **Politische Anthropologie**, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

LLANQUE Marcus, (2008), **Politische Ideengeschichte**, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH.